

Colecția
Viața în Hristos

*

Serie de autor „Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru”

Scrieri V

Colecția Viața în Hristos

Serie de autor „Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru”

Comisia de coordonare a ediției critice:

Nikolaos Gr. Zaharopoulos

Ioannis D. Karavidopoulos

Christos K. Oikonomou

Dimitrios G. Tsamis (+)

Coordonarea ediției românești:

dr. Petre Guran

Pr. dr. Dragoș Bahrim

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEOFIT ZĂVORÂTUL, sfânt

Scrieri / Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru ; ed. îngrij. de pr. Dragoș Bahrim. - Iași : Doxologia, 2015-2016

5 vol.

ISBN 978-606-666-419-6

Vol. 5 : Tâlcuirea canoanelor la cele Douăsprezece praznice împărătești ; Cuvinte ; Despre arhieria lui Hristos ; Despre Duhul Sfânt și la Sfânta Cincizecime ; Cartea minunii Dumnezeiești ; Epistole / trad. din greaca veche de Laura Enache ; trad. din neogreacă de Mihaela Sapovici și Mircea Ștefan ; studii introd. de Alexandra Sakkelariou-Sotiroudi, Kostas Konstantinidis, Niki Papatriandafillou-Theodoridis, Vasilios Katsaros, Dimitrios Sofianos și Apostolos Karpozilos. - 2016. - Index. - ISBN 978-606-666-579-7

I. Bahrim, Dragoș (ed.)

II. Enache, Laura (trad.)

III. Sapovici, Mihaela (trad.)

IV. Ștefan, Mircea (trad.)

V. Sakkelariou-Sotiroudi, Alexandra (pref.)

VI. Konstantinidis, Kostas (pref.)

VII. Papatriandafillou-Theodoridis, N. (pref.)

VIII. Katsaros, V. C. (pref.)

IX. Sofianos, Dimitrios (pref.)

X. Karpozilos, Apostolos (pref.)

2

© Sfânta Mănăstire Stavropighie a Sfântului Neofit din Cipru, 2005

© Editura DOXOLOGIA, 2016 pentru prezenta ediție

ISBN 978-606-666-419-6

ISBN vol. V: 978-606-666-579-7

Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru

SCRIERI V

**TÂLCUIRE LA CANOANELE CELOR DOUĂSPREZECE
PRAZNICE ÎMPĂRĂTEȘTI**

*

CUVINTE

*

DESPRE ARHIERIA LUI HRISTOS

*

DESPRE DUHUL SFÂNT ȘI LA SFÂNTA CINCIZECIME

*

CARTEA MINUNII DUMNEZEIEȘTI

*

EPISTOLE

Traducere din limba greacă veche de Laura Enache
Studii introductive traduse din neogreacă
de Mihaela Sapovici și Mircea Ștefan
Ediție îngrijită de Pr. Dragoș Bahrim

Carte tipărită cu binecuvântarea

Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura Doxologia

2016

Studii introductive de

Alexandra Sakkelariou-Sotiroudi

Kostas Konstantinidis

Niki Papatriandafillou-Theodoridis

Vasilios Katsaros

Dimitrios Sofianos

Apostolos Karpozilos

Cuvânt înainte al PS Episcop Leontie, Egumenul Sfintei Mănăstiri imperiale și stavropighiale „Sfântul Neofit Zăvorâtul”

Slavă și mulțumire aducem lui Dumnezeu cel în Treime din adâncul sufletelor noastre, fiindcă prin harul și binecuvântarea Lui se încheie editarea critică a tuturor scrierilor păstrate ale întemeietorului și ocrotitorului mănăstirii noastre, Sfântul Neofit Zăvorâtul.

Mare este emoția noastră fiindcă, prin rugăciunile sfântului nostru și prin râvna sfântă a comisiei de editare, precum și a tuturor specialiștilor valoroși care au lucrat pentru această ediție, un vis de zeci de ani devine în sfârșit realitate.

Exprimându-ne în acest punct sentimentele de recunoștință care inundă inima noastră, dorim să ne referim nominal și să le mulțumim înțelepților profesori de la Universitatea „Aristotel” din Tesalonic, Domnul Nikolaos Zaharopoulos, Ioannis Karavidopoulos, Christos Oikonomou și Dimitrios Tsamis care au format Comisia de editare și în același timp au constituit sufletul întregii lucrări.

Călduroase mulțumiri le adresăm de asemenea și profesorilor cercetători I. Stefanis, P. Sotiroudīs, V. Katsaro, Niki Triandafillou-Theodoridis, Th. Yiankou, Th. Detorakis, V. Pseftongas, Alexandra Sakelaridou-Sotiroudīs, K. Konstantinidis,

D. Sofianoa și Ap. Karpozilos, care sunt editorii scrierilor sfântului.

Mulțumiri datorăm și cercetătorilor care s-au ocupat cu întocmirea indicilor și colaboratorilor care s-au îngrijit atât de prezentarea estetică a volumelor, cât și de susținerea literară a operei pe întreaga durată a editării ei.

Ne exprimăm mulțumirile noastre pline de recunoștință și obștii Mănăstirii „Lydia”, precum și întâistătătorului ei, Preacuviosul Arhimandrit părintele Teofil Zisopoulos care și-au asumat cu simț de răspundere munca de editare și ne-au oferit ceea ce au avut ei mai bun.

Ar fi o regretabilă omisiune, în final, să nu ne exprimăm gratitudinea noastră și față de frații mănăstirii noastre pentru înțelegere, susținerea morală și toată contribuția lor la strădania noastră. Unii într-o mai mică măsură, alții în una mai mare, potrivit cu harisma fiecăruia, au contribuit la editarea fără obstacole a cărților.

Într-o societate care este caracterizată de sărăcie duhovnicească și cădere din valorile morale, etosul creștin al dragostei, al jertfei pe care îl propun Părinții Bisericii noastre în opera lor, a constituit și constituie „apa vieții care sare la viață veșnică” ce răcorește sufletele însetate ale celor care caută mântuirea și fericirea în Hristos.

Scrierile Sfântului Neofit vor constitui un izvor duhovnicesc încă nesecat, atât pentru cercetătorii care vor vrea să se desfăteze de înțelepciunea patristică a Zăvorâtului, cât și pentru poporul îndurerat care va descoperi în aceste opere rădăcinile tradiției lui grec-ortodoxe.

Știind că „toată darea cea bună și tot darul cel bun de sus este, coborând de la părintele luminilor” redăm astăzi popoului nostru iubitor de Dumnezeu, în ediție critică, volumul

al V-lea și ultimul din seria Scrierilor Sfântului Neofit, chemând rugăciunile lui către Domnul, ca să Se arate milostiv față de mulțimea fărădelegilor noastre și să pună capăt vremii încercărilor¹ tuturor locuitorilor multpătimitoarei noastre patrii.

Pafos, 28 Septembrie, 2005

¹ Se referă la încercările pe care le-a suferit insula Cipru sub ocupație turcească.

Cuvânt înainte al Comisiei de coordonare

Încheierea unei opere editoriale nu o reprezintă numai apariția ultimei sale părți, în cazul de față, al V-lea volum și ultimul din Scrierile Sfântului Neofit Zăvorâtul. Este în definitiv alegerea, până în ultimă fază, a cercetătorilor pentru desăvârșirea lucrării, este fericita prelucrare a textelor de editat, potrivit unei comune mărturisiri, precum și expunerea lor în fața publicului larg, dar și a celui științific pe baza unor norme de funcționare general acceptate științific și editorial.

Comisia de editare, după o lucrare istovitoare de câțiva ani crede că a ajuns să atingă limitele unei încercări editoriale complete a acestor texte bisericești. De aceea membrii ei simt nevoia să-L slăvească public pe Dumnezeu Treimic, Care, în alegerea lor pentru această importantă operă plăcută lui Dumnezeu și în același timp științifică, a fost un izvor de inspirație, putere și călăuzire. În cele ce urmează, profităm de ocazie să ne exprimăm sentimentele noastre de recunoștință față de Egumenul Sfintei Mănăstiri Imperiale și stavropighii a Sfântului Neofit Zăvorâtul, Preacuviosul Arhimandrit Alexie, precum și obștii lor pentru încrederea pe care ne-au acordat-o pe durata ostenitoare noastre lucrări. Expresia unor călduroase mulțumiri doream încă să o adresez numărului mare de specialiști colaboratori care s-au dedicat cu râvnă,

răspundere și duh de colaborare pentru a dobândi un rezultat mai bun precum și tuturor acelor care au primit cu bunăvoință rezultatul încercării lor.

Cu toate că inițial era stabilit ca editarea operelor Sfântului Neofit să se realizeze în patru volume mari, a fost necesar pe parcurs să se reconsidere, din cauza datelor problemei, această hotărâre.

Volumul al V-lea cuprinde, la fel cu volumele anterioare, prețioasele opere ale sfântului Neofit, *Tâlcuire la canoanele celor douăsprezece praznice împărătești*, *Cartea minunii dumnezeiești*, precum și unele *Cuvinte și Epistole* ale Sfântului.

Editarea operei *Tâlcuire la canoanele celor douăsprezece praznice împărătești* a fost asumată cu râvnă de profesoara Alexandra Sakellaridou-Sotiroudis de la Facultatea de Filosofie de la Universitatea „Aristotel” din Tesalonic, pe care a și dus-o la bun sfârșit în cel mai bun mod cu putință. Cercetarea ei s-a întemeiat pe unicul manuscris existent, cel păstrat în Sfânta Mănăstire Leimonos din Lesbos (codicele cu numărul 2), care cuprinde nouă cuvinte din cele douăsprezece câte cuprindea întreaga operă, precum și codicele Taurinensis gr. 166, care cuprinde la filele 96^r – 108^r numai unul dintre Cuvintele Sfântului Neofit.

Editării textului propriu-zis îi precede o introducere întinsă, cuprinzând cercetări amănunțite cu privire la titlul operei, tradiția manuscrisă, edițiile textului și multe alte probleme legate de stil, limbă, sintaxă etc. Prin această lungă introducere se arată cum se cuvine însemnătatea și valoarea operei care constituie o importantă contribuție la îmbogățirea literaturii patristice de referință.

Printre scrierile Sfântului Neofit se numără și cuvintele păstrate care constituie opere care nu sunt incluse în vreuna

dintre operele cunoscute și menționate în catalogul scrierilor Sfântului Neofit. Editarea acestor opere a fost dusă la bun sfârșit de profesorul Kostas Konstantinidis de la Facultatea de Filosofie din Ioanina și de profesorii Niki Papatriandafillou – Theodoridis și Vasilie Katsaros.

Opera *Cartea minunii dumnezeiești* este de mică întindere, dar prețioasă, de vreme ce are un caracter personal, confesiv și prin urmare constituie un fel de schiță autobiografică, referindu-se la un fapt important din viața sfântului: Descrie construcția peșterii de sus spre vârful piscului, în care avea să rămână sfântul Neofit în singurătate, după intervenția dumnezeiască mântuitoare în construcție. Această elegantă istorisire conduce la Doxologia Sfintei Treimi, precum și la o scrisoare de răspuns despre minunea dumnezeiască adresată propriului său frate hrisostomit, kyr Ioan.

Această lucrare a fost editată de profesorul Dimitrie Sofianos de la Universitatea Ionios pe baza ediției princeps pe care a realizat-o Arhimandritul Ciprian în Veneția în anul 1779, de vreme ce nu s-a păstrat până în zilele noastre nici un manuscris. Arhimandritul Ciprian pare să fi intenționat să păstreze exact forma manuscrisului pe care l-a folosit pentru ediția lui, și din această pricină există multe lecțiuni greșite, dublete, greșeli ortografice și sintactice, punctuație necorespunzătoare pe care a trebuit să o remarce profesorul editor, care cu multă virtuozitate științifică restaurează lucrurile în introducere și în amănunțitul și foarte îngrijitul lui comentariu.

Cele șase Epistole care s-au păstrat sunt editate de profesorul Apostolos Karpozilos de la Facultatea de Filosofie de la Universitatea din Ioanina. În aceste epistole se ating probleme generale, precum *Descrierea nenorocirilor din țara Ciprului*, Sfintele Taine, postul și altele.

Cu volumul al V-lea se completează ediția critică a textelor pe care le-a scris Sfântul Neofit și care s-au păstrat până în zilele noastre.

Aceste texte, în ciuda faptului că nu au fost scrise într-o epocă de efervescentă duhovnicească, pot să stea alături de roadele bogatei și valoroasei producții patristice.

Redăm acest volum Bisericii și comunității științifice cu dorința ca mesajul sfântului să nu constituie doar un obiect de cercetare al oamenilor de știință și specialiștilor, ci și un izvor de inspirație și de hrană duhovnicească a poporului lui Dumnezeu.

Nikolaos Zaharopoulos
Ioannis Karavidopoulos
Christos Oikonomou
Dimitrios Tsamis

15 August 2005

Adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu

Abrevieri

BF – *Byzantinische Forschungen*

CFHB – *Corpus Fontium Historiae Byzantinae*

EKEEK – *Επετηρίς Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν Κύπρου*

EO – *Échos d'Orient*, 1897 – 1943.

Kotter – B. Kotter (ed.), *Die Schriften des Johannes von Damaskos*, Berlin, 1969 -

ΚΣ – *Κυπριακὲς Σπουδές*

PG – *Patrologiae cursus completus. Series graeca*, ed. J.-P. Migne, 1–161, Paris, 1857–1866

SC – *Sources Chrétiennes*, Paris, 1941-

Συγγράμματα – Ἀγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου, *Συγγράμματα*, 6 τ., Paphos, 1996-2008

TM – *Travaux et mémoires*

REB – *Revue des études byzantines*, Paris, 1946 -

VHNZ – *Viața în Hristos. Seria de autor Sf. Neofit Zăvorâțul*, Iași, 2015 -

I

Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru

**Tâlcuire la canoanele celor douăsprezece
praznice împărătești**

Introducere

1. Opera

A. *Titlul și conținutul*

Opera Sfântului Neofit, pe care o edităm în prezentul volum, s-a păstrat integral și fără titlu într-un singur manuscris, al Sfintei Mănăstiri Leimonos din Insula Lesbos: ms. 2, filele 248^f-333^v. O mică parte a acestei opere se păstrează și în codicele 166 al Bibliotecii din Torino. Ținând seama de ordinea corectă a filelor codicelui Mănăstirii Leimonos, primul Cuvânt al operei poartă titlul: *Al aceluiași Neofit, monahul zăvorât, cuvânt la Bunavestire a Preasfintei Stăpânei noastre Născătoarea de Dumnezeu și pururea Fecioara Maria*. Înainte de a se observa faptul că manuscrisul este greșit legat, primul cuvânt era Cuvântul la Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, care poartă următorul titlu: *Al aceluiași Neofit, ieromonahul zăvorât, Cuvânt la Preasfânta Fecioară și Născătoare de Dumnezeu, când a fost încredințată Dreptului Zaharia, pentru a locui în Sfânta Sfintelor, de către părinții săi, fiind ea în vârstă de trei ani*.

Din cele douăsprezece cuvinte câte trebuie să fi conținut la început această operă, s-au păstrat până astăzi doar nouă: la Bunavestire, la Nașterea Înaintemergătorului și Botezătorului

Cuprins

Cuvânt înainte al PS Episcop Leontie, Egumenul Sfintei Mănăstiri imperiale și stavropighiale „Sfântul Neofit Zăvorâtu”	V
Cuvânt înainte al Comisiei de coordonare	IX
Abrevieri	XIII

I

Tâlcuiri la canoanele celor douăsprezece praznice împărătești

Introducere	3
1. Opera	3
A. Titlul și conținutul	3
B. Ordinea Cuvintelor	12
C. Cuvintele pierdute	13
D. Operă unitară sau nu?	15
E. Cui îi este adresată opera?	18
F. Datarea operei	18
G. Părți din alte opere reluate în Canoane	21
2. Sursele operei	23
a. Sfânta Scriptură	24
b. Influența literaturii patristice	27

1. Cuvânt la Bunavestire a Preasfintei Stăpânei noastre Născătoarea de Dumnezeu și Pururea Fecioara Maria	31
2. Cuvânt la dumnezeiasca și preacurata naștere a Cinstului Proroc și Botezător Ioan	53
3. Cuvânt la corifeii și dumnezeieștii Apostoli Petru și Pavel și la ceilalți apostoli	64
4. Cuvânt la dumnezeiasca și slăvita Schimbare la Față a Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos	78
5. Cuvânt la Preacurata Adormire a Preasfintei Stăpânei noastre Născătoarea de Dumnezeu și Pururea Fecioara Maria	93
6. Cuvânt la Preasfânta Pruncă și Maică a lui Dumnezeu, când a fost dată la trei ani de părinții ei în Sfânta Sfințelor	109
7. Cuvânt la Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos și istorisire despre semnele din templul persienesc, și cum s-a arătat steaua, și despre magi	132
8. Cuvânt la Sfintele Lumini	157
9. Cuvânt la Sfânta Întâmpinare, când Mireasa lui Dumnezeu, Stăpâna noastră, a adus la Sfântul Templu Preasfântul Prunc la patruzeci de zile, și la dreptul Simeon, și la dreapta Ana prorocița	179

II

Cuvinte din Codicele 13 al Mănăstirii Sfintei din insula Andros

Introducere	203
Codicele	203

Sursele și anul scrierii celor trei Cuvinte	204
Sursele Cuvântului I	205
Anul scrierii	206
Sursele Cuvântului II	207
Anul scrierii	208
Sursele Cuvântului III	209
Anul scrierii	213
1. Cuvânt despre crucea pusă înainte și ce este <i>cântare nouă</i> și <i>semn spre bine</i> și că este și semn spre rău din dovedirile scripturistice	215
2. Cuvânt la pătimea înjumătățirii postului, omilie morală și la închinarea crucii celei puse înainte	220
3. Pomenire pe scurt despre cele șapte Sfinte Mari Sinoade, în Duminica Sfinților Părinți, Ecumenice, și pentru ce pricină oarecând Vechea Romă și Noua Romă s-au despărțit una de alta	224

III

Despre arhieria lui Hristos

Introducere	235
Cuvânt la Sfânta și marea Joi, Despre arhieria lui Hristos și despre azime, și Cina cea de Taină, și istorisire despre un oarecare Teodosie iudeul, cuvânt către un oarecare Filip vânzător de argint despre cum a devenit Hristos arhieriu	241

IV
Despre Duhul Sfânt
și la Sfânta Cincizecime

Introducere	251
Cuvântul despre Sfântul Duh și la Sfânta Cincizecime	254
Fragment dintr-o scrisoare de răspuns	255
Despre Duhul Sfânt și la Sfânta Cincizecime	257

V
Cartea minunii dumnezeiești

Introducere	273
Conținut, surse	273
Anul scrierii	275
1. În amintirea dumnezeiescului ajutor care a avut loc în chip străin către el și schimbarea morții timpurii prin stâncă și prin prăpastie, pe care a uneltit-o atotrăul demon, dar a risipit-o Atotmilostivul Dumnezeu, Cel ce are putere asupra vieții și asupra morții	277
Rugăciune	281
Mijlocul cuvântului	286
Slavoslovie despre Sfânta Treime	291
La Născătoarea de Dumnezeu	292

A Crucii	293
Al Puterilor celor netrupești	293
Despre îngerul păzitor	294
Rugăciune cuprinzătoare	294
2. Cuvânt despre dumnezeiasca minune, scrisoare către fratele său, kyr Ioan Hrisostomitul	297
3. Slujba dumnezeieștii Liturghii pentru minunea scrisă mai înainte	302
4. Luna ianuarie în ziua 24 Viața și petrecerea Cuvioasei Eusebia, cea numită mai pe urmă Xenia, și se citește viața cuvioasei din Sinaxar Rugăciunea privegherii de la Vecernia Mare	305

VI Epistole

Introducere	311
1. [Cuvânt] despre nenorocirile din țara Ciprului	317
2. Cuvânt despre dumnezeieștile și înfricoșătoarele Taine	322
3. Împotriva celor aflați în neorânduială și care dezleagă începutul Postului	327
Al aceluiași	330
4. Cuvânt către Eftimie monahul și preotul hrisostomit	332
5. Către un întâistător	338

Despre regimul anului întreg	339
6. Despre ascultare către ucenicii săi, omilie parenetică despre ascultare	346
Indici scripturistici	353